Byggeskikkveileder

Nes – Kirkøy, Vega kommune

ARCHUS
ARKITEKTER

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD 3
1. UTFORDRINGER 4
2. BYGGESKIKK 5
3. LANDSKAP 7
3.1 Det store landskapet 7
3.2 Landskapet i mellomskala 8
3.3 Det nære landskapet/vegetasjonen 10
3.4 Oppsummering 10
4. BEBYGGELSEN OG OMGIVELSENE 12
4.1 Grupperinger 12
4.2 Gruppene 14
5. BYGGET I SEG SELV 19
5.1 Plassering av bygninger 20
5.9 Volum og hovedform 21
5.2 Materialer og farger 22
5.4 Hus og kaier 24
5.6 Hus, kai og rekkverk 25
5.7 Dører og vinduer 26
5.8 Detaljer og utstyr 27
6. NOEN ENKLE KJØREREGLER 28

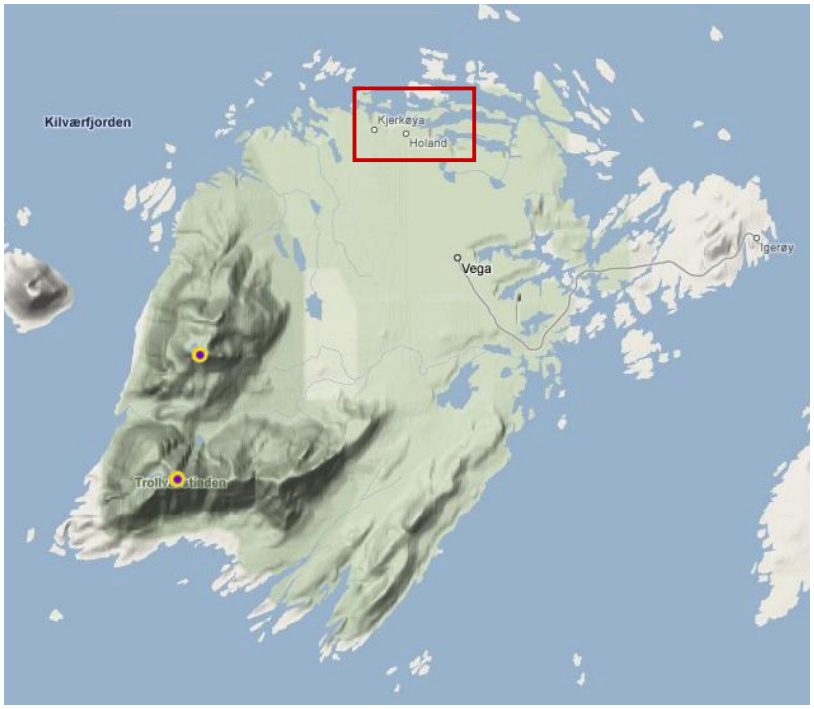

FORORD

Vega Kommune har bedt ARCHUS arkitekter AS om å lage både en reguleringsplan og en byggeskikkveileder for området Nes – Kirkøy i Vega Kommune. Bakgrunnen for arbeidet er det presset Vega, og spesielt Nes - Kirkøy, er utsatt for etter at Vegaøyene ble tatt inn på Unescos liste over verdens kulturarv.

Grunnen til at Vegaøyene er på Unescos liste over verdensarvsteder, er det svært spesielle økosystemet rundt ærfuglene, den unike egg- og dunnæringen, samarbeidet mellom folket og ærfuglen, og det vakre riket av øyer, holmer og skjær.

> *Landskapet kjennetegnes ved nøysom kultivering, lokaltilpasset bebyggelse, basert på kunnskap om de lokale naturforhold og små spor etter generasjoners møysommelige slit ytterst mot storhavet* (www.unesco.com).

Status som verdensarv vil trolig føre til at det kommer flere turister til Vega. Økningen vil nødvendigvis medføre mer slitasje, og et økt ansvar for å opprettholde de kvaliteter som var medvirkende til at Vegaøyene kom på verdensarvlisten. For å kunne ta i mot flere turister, må Vega få flere overnattingsmuligheter og en infrastruktur som sikrer at turismen blir styrt utenom de mest sårbare områdene. Når tilstrømningen øker, må kapasiteten på mottaksapparatet økes tilsvarende. Kombinasjonen av disse faktorene vil føre til et stigende press på de etablerte stedsstrukturene, som ikke er bygd for den type virksomheter som reiselivsnæringen fører med seg.

Turistene legger større vekt på kultur ved valg av reisemål. Selv i et land som Norge, der reiselivet i 200 år så å si utelukkende har vært basert på den rene naturopplevelsen, søker turistene til steder med spesiell atmosfære og særpregete bygningsmiljøer. Steder som fiskeværene i Lofoten, og også Nes/Kirkøy på Vega er særlig interessante fordi de kan by på en spektakulær natur, i tillegg til en levende fiskeritradisjon som har skapt et kulturelt og sosialt liv som tilreisende opplever som ekte og eksotisk. En av de viktigste – i alle fall den mest synlige – ingrediensene i det kulturelle landskapet på Nes - Kirkøy, er stedet selv, med sin særegne sammenstilling av bebyggelse og landskap; fiskerbondens kulturlandskap. Byggeskikkveilederen er utformet med tanke på å identifisere de karakteristiske og kvalitetene trekkene og kvalitetene ved dette kulturlandskapet, for så å komme med forslag om hvilke kvaliteter som bør ivaretas og hvordan det kan gjøres.

ARCHUS arkitekter as
Oslo, desember 2009

1. UTFORDRINGER

Byggeskikkveilederen skal gi retningslinjer for utviklingen av den sentrale delen av Vegas nordside, området Nes-Kirkøy-Holand. Det er dette som er porten til, eller buffersonen mot de mange tusen øyer, holmer og skjær som ligger i havgapet mot nordvest; Vegaøyene.

Det har allerede gjort omfattende endringer på en del av bygningene i det området om veilederen tar for seg. Mange av de gamle sjøhusene er bygd om og tatt i bruk for overnatting, og det er også bygd noen nye overnattingsbedrifter. Behovet for ombygging og nybygging vil ventelig øke, og det kan oppstå et behov for å reise bygninger som med sin størrelse vil sprenge målestokken på stedet og av en type som oppleves som fremmede. I tillegg er det en del eldre bygninger og anlegg som ikke så lett kan anvendes til nye formål, og disse risikerer å forfalle. Satsing på reiselivet vil dermed føre til at stedene forandrer seg, og denne forandringen synes å være helt nødvendig dersom de skal kunne sikre seg sin del av turiststrømmen. Det er et sterkt lokalt ønske at Vegas status som verdensarv skal føre til økt aktivitet på øya.

Det er en åpenbar fare for at de endringene denne utviklingen medfører blir så omfattende at stedets opprinnelige karakter blir truet. Og når denne karakteren er stedets fremste kvalitet, blir resultatet lett at vi ødelegger de kvalitetene som turistene kommer for å oppleve. Ønsket om å ta vare på de særegne verdier og kvaliteter tilsier en restriktiv holdning med nye tiltak, men i samme takt som vi lykkes med å bevare disse kvalitetene, kan vi regne med at tilstrømningen øker, og det blir et enda sterkere press for å gripe inn og forandre.

Den eneste realistiske strategien er sannsynligvis å akseptere at det må skje en utbygging og en utvikling. Men utbyggingen må kontrolleres og utviklingen styres i en retning som gjør at vi kan ta vare på de kvaliteter som vi anser som umistelige.

Byggeskikkveilederen er laget for å øke folks generelle kunnskap om bygningskultur og for å øke forståelsen for kvalitetene ved den eksisterende bebyggelsen. Den skal motivere huseiere og byggherrer til å ta godt vare på de eksisterende bygningsmiljøene. Videre er den laget for potensielle byggherrer og for kommunens politikere og administrasjon, og målet er at den kan skape en felles forståelse og plattform i framtidige byggesaker slik at alle impliserte parter så tidlig som mulig i prosessen forholder seg til terreng, historie og bygde omgivelser på stedet. Veilederen er det navnet sier, veiledende, og den kan ikke gi presise anvisninger på hvordan nye tiltak skal utformes. Men ved sin påpeking av kvaliteter og karakterdannende særtrekk, vil den like fullt bli et praktisk hjelpemiddel i kommunens byggesaksbehandling.

2. BYGGESKIKK

Byggeskikk er et begrep som har vært mye diskutert i de senere års debatt om arkitektur og bygningsmiljø. Det hersker en viss uenighet om forståelsen av begrepets innhold og mening. I og med at dette prosjektet har byggeskikk som tema, er det nødvendig å si noe om hvordan vi mener begrepet bør forstås og hvordan det kan brukes. Derfor noen innledende betraktninger om byggeskikk.

De forskjellige byggemåter vi kan observere omkring i landet, er blitt til som et resultat av en rekke samvirkende faktorer. Topografien og klimaet varierer fra region til region, og disse variasjonene har, sammen med ressurstilgangen, vært bestemmende for hvordan levemåten og næringsvirksomheten har utviklet seg fra sted til sted. Levemåten og næringsvirksomheten skaper i sin tur behov for forskjellige spesialiserte bygningstyper. Alle vil kunne se forskjell på bebyggelsen i Lofotens fiskevær og gårdstunene i Telemark, og det er neppe noen som vil være uenig i at de forskjellige byggemåtene i de to regionene skyldes ulike geografiske betingelser og ulikt næringsgrunnlag. Om man så velger å bruke betegnelsen byggeskikk, er foreløpig en annen sak. Vi kan like gjerne snakke om byggemåter.

Naturlig nok begrenser folk flest seg til de mest åpenbare kjennetegnene når de skal kategorisere de ulike byggemåtene. Hvorvidt et hus har saltak i stedet for flatt tak, er i mange tilfeller tilstrekkelig til å definere bygninger sammen i et fellesskap. Og det er også på dette nivået at de fleste diskusjoner om byggeskikk opererer. I en faglig diskusjon er det imidlertid nødvendig å være mer spesifikk og nyansert når man identifiserer og avgrenser forskjellige byggemåter. Da vil også slikt som husets dimensjoner, takvinkel, vindustyper og –størrelser, panel og taktekking være viktig. Det er altså et helt sett med kjennetegn som kan brukes, selv om ikke alle er relevante i alle sammenhenger.

For å få et fullstendig bilde av hvordan byggemåten arter seg fra sted til sted rundt omkring i Norge, er det nødvendig å løfte blikket fra det enkelte hus. Måten husene er gruppert i forhold til hverandre og hvordan de er lagt i terrenget er like viktig som spørsmålet om flatt eller skrått tak, store eller små vindusruter. Bebyggelsesmønstret, som for eksempel de forskjellige tundannelsene, og rekkene med hus langs sjøen, er i høyeste grad karakteriserende for byggemåten i ulike deler av landet – kanskje

mer enn utformingen av det enkelte hus. Byggeskikken forteller hvordan folk på ulike steder, til ulike tider har utnyttet det ressursgrunnlaget de har hatt for hånden.

Dette perspektivet er helt avgjørende om vi ser oss omkring og betrakter de bygningsmiljøene det er aktuelt å studere. For det er svært sjelden vi finner bygningsmiljøer der alle husene ligner hverandre eller er bygget i samme periode. Tvert i mot, det typiske er at vi finner hus fra forskjellige epoker og med forskjellig utseende side om side. Og det betyr kanskje heller ikke så mye at vi kan identifisere de enkelte husene som representanter for forskjellige, tidsbestemte byggemåter, dersom det er husenes innbyrdes forhold og deres plassering i omgivelsene som gir stedet karakter. Byggeskikk gjelder i høy grad også det som er mellom husene. God byggeskikk er å vise omtanke for omgivelsene som et hele. Byggeskikken beskriver særtrekkene ved de vanligste typene av eksisterende bebyggelse, i en kulturkrets, innenfor en nærmere avgrenset tidsepoke. Å definere noe som en byggeskikk innebærer ikke en kvalitetsvurdering. Byggeskikken er simpelthen betegnelsen på det som er vanlig, det er en registrering av hva som er skikk og bruk å gjøre. At noe er definert som en byggeskikk, innebærer ikke at det har fått et kvalitetsstempel, men at det er skapt innenfor en konvensjon.

Det viktigste målet med denne veilederen, i tillegg til helt konkret å angi rammer og retningslinjer for nye bygninger og anlegg, er å belyse det punktet der bevaringshensynet balanseres mot behovet for endring og nyskaping. Den ønsker at aktører i byggeprosessen skal trenes i å se hva som finnes på Vega, hva særtrekkene er, slik at nye bygg kan relatere seg til den lokale bygningshistorien, byggeskikken, men også uttrykke sin samtid. Veilederen har som ambisjon å oppheve den tilsynelatende konflikten mellom bevaring og utvikling. Forutsetningen for å løse denne oppgaven er å danne seg en begrunnet oppfatning om hvilke spesielle kvaliteter som finnes på Nes – Kirkøy.

Det er grunn til å advare mot tendensen til overfladiske kopieringer av bygninger fra tidligere epoker eller andre steder. Kopiering av fortidas byggeskikk ødelegger vårt forhold til historien og hindrer oss i å utvikle byggemåter som fullt ut utnytter de ressurser som dagens samfunn rår over.

3. LANDSKAP

3.1 Det store landskapet

Et kulturlandskap er et landskap som i større eller mindre grad er påvirket av menneskers aktiviteter og virksomheter. Vegaøyene er et åpent kulturlandskap, en blanding av stort hav og et mylder av øyer, holmer og skjær. På mange av disse øyene og holmene finner vi havgårder med beboelseshus, uthus, naust og egne hus for ærfuglene, og det er slåtte- og beiteholmer. Ute på havet finner vi fyr, lykter og andre sjømerker som har vist veg gjennom arkipelet. Nes og Kirkøy ligger side om side nord på Hovedøya, Vega, og danner selve porten, buffersonen, mot verdensarvområdet. I ryggen har de Trollvasstind og Gullvågsfjellet, og mot nordvest skimtes de flate øyene som så vidt stikker opp av vannskorpen. Til side, og bortenfor, ligger storhavet.

3.2 Landskapet i mellomskala

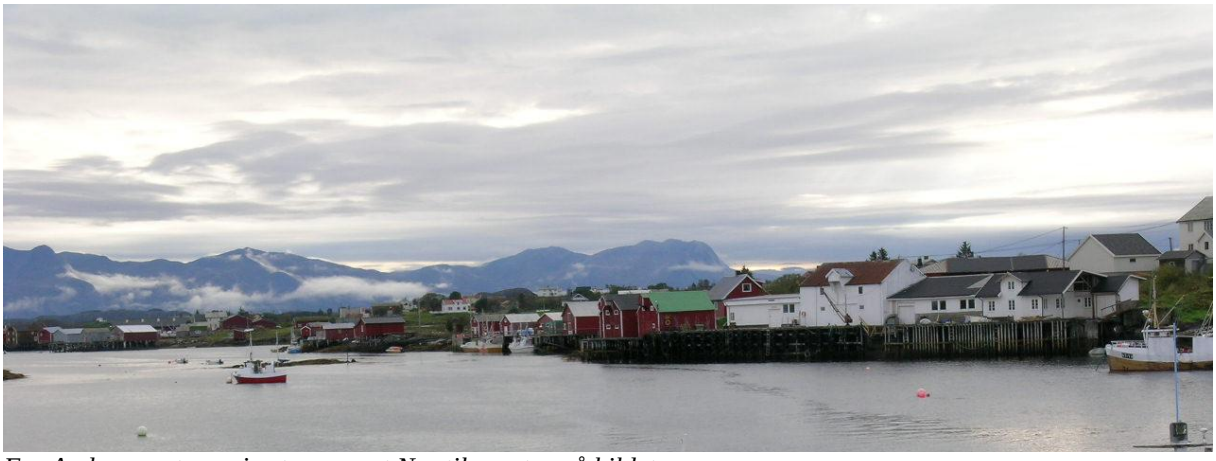

Fra Andersneset ser vi østover, mot Nes til venstre på bildet.

I overgangen mellom det store og det nære landskapet danner topografien et korsformet rom. Den ene korsarmen angir retningen fra land og ut mot det åpne havet, mens den andre strekker seg fra øst til vest, fra Nes/Husøy til Andersneset. Mellom Gardsholmen og Husøya ligger Hildholmen og Kattøya som bølgebrytere og danner en naturlig skjerm mot storhavet og værkavet, og skaper lune havner for fiskebåtene og beskytter bebyggelsen. Øyene og holmene danner en grønn avgrensing og innramming av fjordrommet.

Nes-Kirkøy er ikke først og fremst et sted – det er en grense – en grense mellom Vegas frodige jordbruksbygder og det skimrende havet med sine seks tusen øyer, holmer og skjær. Men det er også et sted, eller snarere to steder – to grender, atskilt av en poll, og de har hvert sitt skjermete ”innhav”, Holandssjyen og Nessjyen. De har også hver sin allmenningskai - hurtigbåtkaia i Kirkøy og ekspedisjonskaia i Nes, den siste er så å si fullstendig nedrast.

Ved første øyekast ser Nes-Kirkøy ut som enda en variant av det nordnorske fiskeværet. Men stedet har en annen historie enn fiskeværene i for eksempel Lofoten, og fisket har ikke vært eneste næring på stedet. Bebyggelsen langs sjøen har tradisjonelt tilhørt gårdsbrukene innover på land, og den forteller om det særpregete nordnorske kombinasjonsbruket som var basert på den samtidige utnyttelsen av ressursene i havet og på land. Vega er fortsatt én av Nordland fylkes største jordbrukskommuner, men betydningen av fisket er sterkt redusert. Mange av sjøhusene er derfor bygd om og tatt i bruk som overnattingstilbud for tilreisende turister.

Holandssyen

Nes

Så å si alle sjøhusene ligger på den nordlige kystlinjen, strukket ut langs den ene av korsarmene i landskapsrommet, med blikket vendt ut mot havet. Umiddelbart innenfor ligger jordbrukslandet, med relativt sett frodige åkre og små, men velstelte gårdshus. Rekken av sjøhus danner dermed grensen og overgangen mellom hav og land – de to landskapstypene som har sørget for livbergingen gjennom århundrene.

3.3 Det nære landskapet/vegetasjonen

Rommene mellom husene gjør at det langs hele kystlinjen er kontakt mellom sjøen og det bakenforliggende jordbrukslandskapet. Variasjonen i kontakten og møtet mellom sjø og land er et helt avgjørende karaktertrekk ved stedet. Vegetasjonen, i hovedsak lave urter, eng, gress og halvgress, er med på å berike og styrke denne variasjonen.

På Nes er den markante bygningsrekken hovedelementet, og vegetasjonen i de smale rommene mellom bryggene og langs grusveien er et berikende tilleggselement. Ved Holandssjyen derimot omkranser sjøhusene en sammenhengende eng, og vegetasjonen er her det bærende elementet ved stedets karakter. På Kirkøy, ved butikken og hurtigbåtkaia, er vegetasjonen mindre viktig. Her dominerer det faste kjøredekket. Husene på Dragen er så små og ligger så spredt at de i liten grad forstyrrer inntrykket av et sammenhengende naturområde, med den sparsomme vegetasjonen bevart intakt.

Nes

Holand

Kirkøy

3.4 Oppsummering

Samspillet mellom de store landskapsformene, havet og fjellene, og den nære vegetasjonen, gir en særegen karakter til kyststripen. Områdets tradisjonelle kombinasjonsnæring, med fiske og jordbruk, har også bidratt til at det biologiske mangfoldet er rikere enn i tilsvarende landskap i naturtilstanden (www.verdensarvvega.no).

Den eksisterende bebyggelsen er med sin plassering og relativt beskjedne størrelse med på å understreke de store linjene i landskapet. Den truer aldri med å redusere betydningen av havets og jordbrukslandskapets horisontalitet, og den lar fjellene sør på øya framstå som tydelige forankringer i det store landskapet. Samspillet mellom naturens hovedelementer, og mellom naturen og bebyggelsen, er noe av det som gjør Nes – Kirkøy til et svært attraktivt område og reisemål.

- Nye tiltak i området må planlegges slik at de ikke forrykker balansen mellom de ulike landskapselementene, og mellom landskap og bygninger.
- Ny bebyggelse må føye seg varsomt inn i det eksisterende landskapet, og det må gjøres så små terrenginngrep som mulig, og terreng som det ikke bygges på bør få stå urørt.
- En videre utbygging og fortetting bør søke å videreføre det varierte samspillet mellom bygningene og det nære landskapet og vegetasjonen. Mikrolandskapet, vegetasjonen, må tas vare på, foran, bak og mellom bygningene.
- Det er viktig å bevare de mange nyansene i kulturlandskapet, både i liten og stor skala, og eksisterende vegetasjon bør i størst mulig grad bevares.
- Det er viktig nye bygninger plasseres slik at kontakten mellom hav og land ivaretas.

4. BEBYGGELSEN OG OMGIVELSENE

4.1 Grupperinger

Bebyggelsen kan deles opp i flere mer eller mindre klart definerte grupper. Noen steder er det avstanden til annen bebyggelse som definerer en gruppe, som tilfellet er med Andersneset, Holandssjyen og Husøya. Bebyggelsen på Dragan skiller seg ut fordi avstanden mellom husene er så mye større enn andre steder langs kysten. Nes og Nessjyen, derimot, framstår som forskjellige både på grunn av den tette husrekken på Nes og fordi bebyggelsen ved den gamle butikken på Nes er så markant forskjellig fra de mindre bygningene lenger mot vest at den markerer et brudd i bebyggelsens karakter.

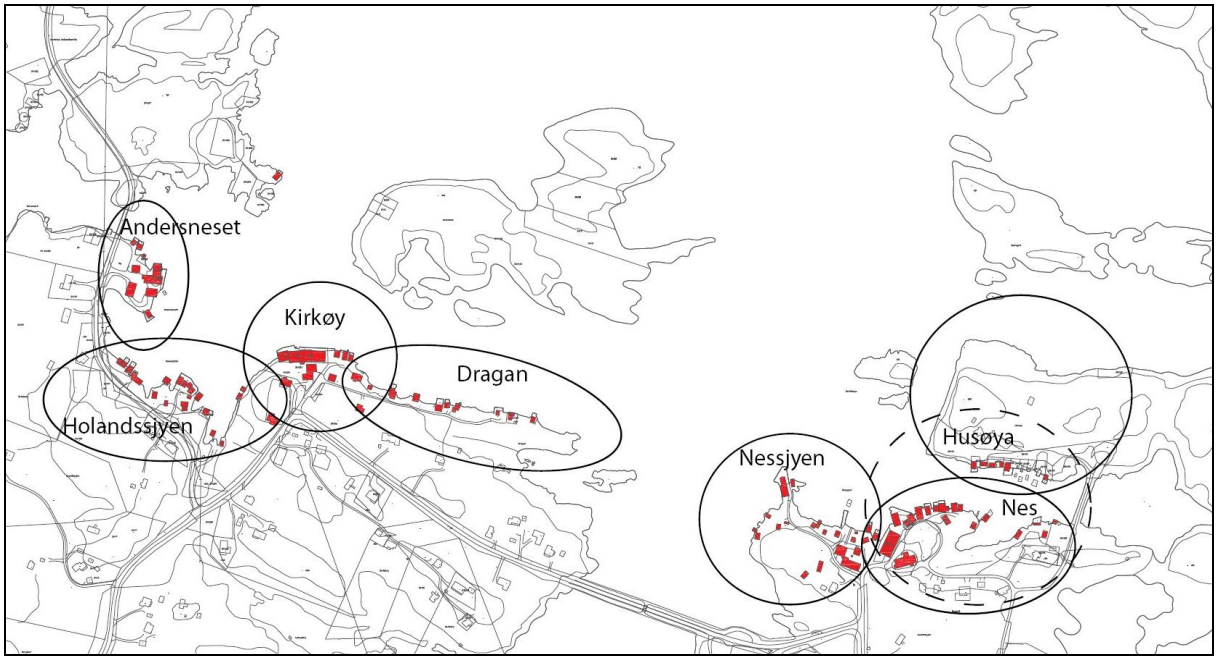

De aller fleste husene ligger i sjøkanten, og følger i hovedsak et lineært mønster. Men noen steder står det også hus lenger inne på land slik at det oppstår tydeligere rom- eller tundannelser, som på Holandssjyen. Også på Andersneset er det bygd en del inne på land, men her er bygningene mer vilkårlig plassert og danner ikke noe bestemt mønster.

Gruppene har ett grunnleggende felles trekk. Åpningene mellom husene gjør at det overalt er kontakt mellom sjøen og jordbrukslandskapet. Mellomrommene er svært varierte, de er smale og brede, og bakken består av naturlig terreng eller av bygde plattinger, noen av dem gir atkomst til kaiene, mens andre er så trange at de bare gir smale glimt ut på sjøen. Men alle disse åpningene i husrekken gir oss forståelsen av kombinasjonen av at jordbruket og fisket har vært stedets næringsmessige grunnbetingelse.

Variasjonen i spillet mellom bygninger og mellomrom er med på å karakterisere de enkelte bygningsgruppene, og den er et viktig element i kvaliteten i bebyggelsen, og dermed også stedets kvaliteter. Hvert enkelt hus og hvert enkelt mellomrom får en egen identitet innenfor gruppen. På steder der gruppen har et felles, større uterom får dette uterommet mykere avgrensinger mot bebyggelsen enn dersom bebyggelsesmønstret hadde vært ensartet, med lik avstand mellom husene og husene lagt på en snorrett linje

Det er et tydelig slektskap mellom husene, men ingen er helt like, om vi ser bort fra noen rorbuer som nylig er bygd. Det er med andre ord ikke bygningenes utseende som er avgjørende når vi kan snakke om bygningsgrupper. Størrelsen på og utformingen av de enkelte husene innenfor en gruppe kan variere svært mye. Vi kan snarere si at den store variasjonen innenfor den enkelte gruppen er en viktig kvalitet, og det er samtidig ett av de trekkene som gir gruppene et felles preg. Dermed er variasjon et hovedstikkord for forståelsen av hele stedets karakter og kvalitet.

Generelle retningslinjer

- Nye bygninger bør plasseres og formes som enkeltstående hus – med avstand til nabohusene.
- Der det er mulig, og dersom det ikke fører til unødige konflikter mellom hensynet til allmennhetens frie ferdsel og de private eierne eller de som leier seg inn, bør besøkende gis mulighet til å bevege seg ut i åpningene mellom husene.
- En videre utbygging og fortetting må ta vare på den kvaliteten som ligger i mangfoldet og variasjonen i vekslingen mellom hus og mellomrom.
- Det varierende romlige spillet mellom forskjellige hus er den viktigste kvaliteten ved områdene langs sjøen. En videre utbygging bør ikke bryte dette mønstret ved at det reises flere like eller like store bygninger. Husenes fasader bør også ligge forrykket i forhold til hverandre.
- Forskjellen mellom gruppene defineres først og fremst av plasseringen av husene i terrenget og av tettheten – avstanden mellom husene.
- De enkelte gruppene bør ikke ”gro sammen”, men bør få framstå som tydelig definerte enheter.
- **Variasjon, både i utformingen av det enkelte hus og i husenes innbyrdes plassering, er et gjennomgående trekk ved byggemåten på Nes –Kirkøy. Å opprettholde og videreføre denne variasjonen bør være et overordnet hensyn ved alle nye tiltak på stedet.**

To like hus må ikke stå ved siden av hverandre!

4.2 Gruppene

Nes/Husøy

Gløtt mellom sjøhusene på Nes *Nes sett fra Husøya*

Den tette husrekken er det mest framtredende trekket på Nes. Den gir bare små gløtt mellom husene ut mot havet, og danner en tydelig vegg både ut mot sjøbassenget og mot knausen på landsiden. Sammenhengen i bebyggelsen understrekes av de delvis sammenhengende kaiene foran husene. E-huset atskiller seg både i størrelse og farge fra de andre husene, og signaliserer den spesielle betydningen huset har hatt gjennom mange år.

Husøy er en del av den grønne omrammingen av havnebassenget, og silhuetten av øya, med de eldre gårdshusene på toppen, er et viktig trekk i kulturlandskapet som bør bevares. Husøy er atypisk fordi halvparten av buene langs sjøen vender langsiden ut, ikke gavlen, som er det vanlige.

Bebyggelsen på Nes og på Husøy er rent faktisk to forskjellige, atskilte bygningsgrupper. Men vi kan også betrakte de to bygningsrekkene som én gruppe, med sjøen som et samlende offentlig rom mellom husrekkene. Dette inntrykket vil trolig forsterkes ved en ytterligere utbygging østover på Nes.

Området rundt den gamle butikken har en annen karakter. Husene er gjennomgående større, de ligger delvis godt inne på land, og de vitner om en senere fase i utbyggingen på stedet. Byggingen av et verdensarvsenter vil ventelig markere området enda mer som noe annet enn bebyggelsen langs sjøen.

- Eksisterende bygninger som ikke er tatt i bruk til overnatting bør kunne bygges om for dette formålet. I den forbindelse bør en liten økning i størrelsen aksepteres, men likevel ikke større enn at E-huset fortsatt framstår som den dominerende bygningen på Nes-Husøy.
- Nye bygninger bør plasseres langs sjøen, i strandkanten.
- Knausen mellom butikken og naustrekka på Nes bør bevares og gjøres til et aktivt element på stedet.
- På Husøya bør bebyggelsen ikke føres lenger vestover – det er viktig å bevare øya som en en del av den grønne innrammengen.
- Husøyas profil bør være mest mulig synlig. Nye hus på Husøy bør derfor være relativt smale, vende gavlen ut mot sjøen og ligge med god avstand mellom seg. Høyden på nye hus bør ikke bryte øyas silhuett.

- Et framtidig verdensarvsenter er en så spesiell funksjonell at anleggets størrelse og utforming avvike fra de øvrige bygningene på stedet.

Nessjyen

Ved Nessjyen er bebyggelsen mer spredt, og husene forholder seg mer og mer enkeltvis til sjøen og det store landskapet jo lengre ut man kommer. Selv om man kan bevege seg inntil og rundt husene, har bebyggelsen en mer privat karakter enn grupperingen på Nes. Husene har varierende plassering i forhold til sjøen, noen ligger på selve sjøkanten, som på Nes, mens andre ligger mer entydig inne på land. Flere av disse husene har ikke kaier. Det bevarte gårdsanlegget, med slåttemarka, utgjør et særpreget kulturlandskap.

- Området kan fortettes, men det må sikres kontakt mellom sjøen og kulturlandskapet rundt gårdsanlegget.
- Den gamle allmenningskaia bør fortsatt få stå fram som et dominant element.

Dragan

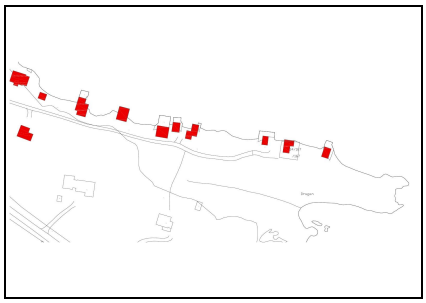

Det åpne landskapet på Dragan

På Dragan ligger bryggene med god avstand til hverandre, og området fremstår mer som et landskap med spredte hus enn en definert bebygd gruppering. Husene ligger i strandlinjen, som i andre grupper, men de åpne rommene mellom bryggene, med naturlig overgang fra land til sjø, gir en roligere karakter. Mellomrommene fremstår ikke som private, og det er lett å ta seg frem helt ned til vannkanten. Dragan representerer en markant egen identitet, forskjellig fra de andre feltene.

- Det bør ikke bygges mange nye hus på Dragan. Eventuelle nye anlegg må plasseres slik at det åpne preget opprettholdes og atkomsten til sjøen ikke hindres.
- Alle husene er røde, og nye hus bør få samme fagre.

Kirkøy

HSDs kontor, butikken og fryseriet i den store hvite bygningen på kaia.

Bygningene er større og mer uensartet enn i de andre gruppene langs sjøen. Sammen med store flater med asfaltert dekke, gir det stedet en offentlig karakter. HSD har kontor her, her er det butikk, og om sommeren går det hurtigbåt til øyene og til Sandnessjøen.

- Det kan fortettes østover med ett eller ett eller to nye sjøhus, noe som vil forsterke overgangen mot Dragen ytterligere.
- Det kan også fortettes noe inne på land. Her bør husene plasseres slik at de skaper et tydeligere definert offentlig rom ved butikken. Denne delen av en eventuell ny bebyggelse kan også formes friere enn bygningene langs sjøen.

Andersneset

Sett fra Kirkøy

Bolighus bygd som sjøhusene

Andersneset har en relativt privat karakter, mye på grunn av de store bolighusene som ligger der. Bolighusene ligger tilbaketrukket fra sjøen, med unntak av ett, som er bygd delvis på påler, slik som sjøhusene i vannkanten. Bygningene danner en gruppe først og fremst fordi området er avgrenset, og ikke på grunn av organiseringen av bygningene, som synes ganske tilfeldig. Det tidligere fiskebruket er tydelig dominant, både på grunn av størrelsen og fargen, og framstår som en markant endepunkt i det langstrakte fjordrommet.

- Det er rom for noe fortetting, og relativt stor frihet med tanke på hvor nye hus kan plasseres. Det gamle fiskebruket bør forbli den dominerende bygningen i gruppen.

Holandssjyen

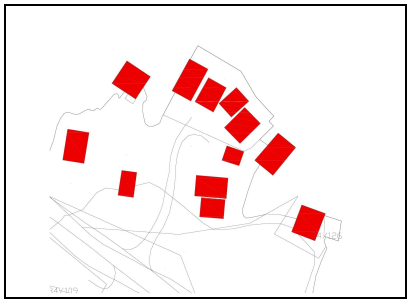

Bebyggelsen innerst i Holandssjyen ligger samlet nærmest som et tun, med en ”gårdsplass” av blomstereng på landsiden. Husene er mindre enn de på Nes, og de brukes fremdeles til redskapslagring for et aktivt fiske. Det er ingen avsatte plasser for parkering, noe som underbygger den private karakteren.

- Det er plass til et par nye bygninger i gruppen. Disse må plasseres slik at tunformen bevares og fortrinnsvis forsterkes, og slik at vegetasjonen fortsatt får bli et pregende element.
- Nye bygninger bør ha omtrent samme volum og farge som de eksisterende bygningene.

5. BYGGET I SEG SELV

Det helt dominerende trekket ved husene på Nes - Kirkøy, er enkelheten. Man har bygd seg enkle volumer, akkurat passe store for formålet, og uten noen form for pynt eller unødvendige detaljer. Husene fungerer som skjul mot været. De er oppført med enkle trekonstruksjoner, som grindverk eller bindingsverk.

Husene har rektangulær grunnplan, og kortsiden, gavlen, er som regel vendt ut mot sjøen. Alle husene er enkle volumer med saltak, og det finnes så å si ingen tilfeller av utbygg eller oppbygg på takene. Detaljene er knappe - snaue takutstikk, enkle sammenføyninger og beskjedne vindusomramminger bidrar ytterligere til å gi bygningene karakter. Vegger og tak danner nesten en sammenhengende flate, og detaljeringen truer aldri med å forstyrre inntrykket av de enkle hovedformene.

Ingen hus er helt like, verken i størrelse, proporsjonering eller detaljering, og plasseringen og størrelsen på vinduene varierer også fra hus til hus. Men likevel kan alle husene, med noen ytterst få unntak, føres tilbake til den enkle rektangulære grunntypen. Alle husene har elementer som også finnes på andre hus, men minst ett element er forskjellig. Man opplever gjenkjennelighet, men oppdager også stadig nye sammenstillinger av de kjente elementene. Den rike variasjonen over et enkelt tema er én av de fremste kvalitetene ved bebyggelsen. Ved siden av enkelheten, er fargen det mest sammenbindende elementet. De aller fleste husene er røde. Bare unntaksvis finner vi hus som er malt oker eller hvite, eller som står ubehandlet.

Ved bygging av nye hus er det ikke om å gjøre å kopiere eksisterende bygninger. Tvert i mot er det viktig å skape nye variasjoner over stedets grunntype. Men det må gjøres med å bruke det vokabularet som finnes i den eksisterende bebyggelsen; en begrenset størrelse, en enkel og lesbar form og snaue detaljer. Med det som utgangspunkt, er det stor frihet i formingen av det enkelte huset.

Bygningen er atypisk fordi den er en sammenbygging av tre egentlig atskilte hus. Hvitfargen bidrar til å markere anlegget som en særegen og annerledes virksomhet på stedet.

5.1 Plassering av bygninger

De fleste bygningene på strekningen Nes-Kirkøy ligger i grenselinjen mellom sjø og land, og de er med svært få unntak orientert vinkelrett på sjøkanten – med gavlen mot sjøen. Dette mønstret bør opprettholdes i størst mulig grad. Når bygninger bygges inne på land, står man friere til å orientere dem slik man ønsker.

Bygninger som er trukket lenger inn på land er bygd på bakken, uten stolper eller annen understøttelse som hever dem opp over terrenget. Understøttelser med stolper eller murer brukes bare der bygningene, eller kaiene foran dem er bygd ut over sjøen. Man må ta høyde for stor variasjon i tidevannet, dvs at bygg som tilsynelatende ligger på land, på andre tidspunkt kan ligge over sjøkanten.

De aller fleste bygningene langs sjøen har gavlen vendt ut mot sjøen, og dette mønstret bør fortrinnsvis opprettholdes. Hus med langsiden ut mot sjøen, bør ha færre og mindre vinduer i langveggen.

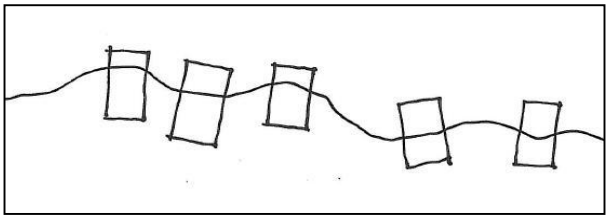

5.9 Volum og hovedform

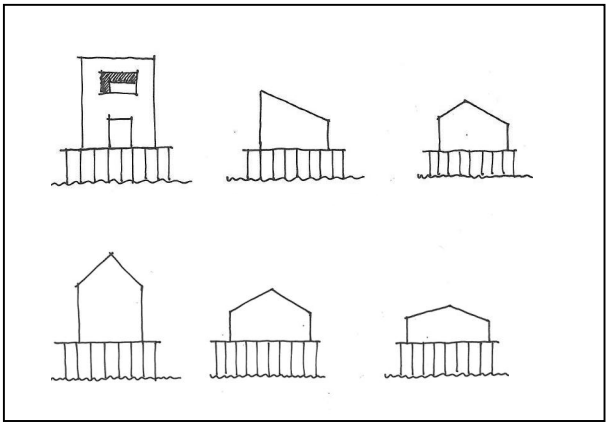

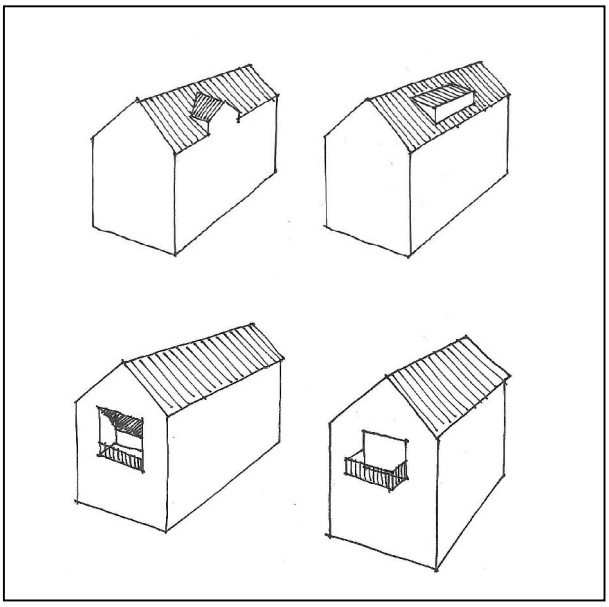

Det er ikke mulig å lese noen bestemte forhold mellom høyde og bredde i den eksisterende bebyggelsen, og heller ingen felles proporsjoner som har styrt utformingen av det enkelte hus. Bygningene har ulike størrelser, og også takvinkelen varierer. Det finnes også hus med forskjøvet, asymmetrisk plassert møne, i tillegg til hus med pulttak. Bare hus med helt flate tak mangler.

De enkeltstående husene, med eller uten kai foran, innfører en gjennomgående vertikal dimensjon som kontrasterer den horisontale strandlinjen.

Arker eller oppløft på takflatene vil redusere inntrykket av enkle, sluttete bygningskropper og samtidig tette igjen rommet mellom bygningene. Det kan derimot tillates ulike former for inngrep på gavlfasadene som virker i husenes lengderetning, og fortrinnsvis som en forlengelse av takflaten.

Verandaer/balkonger forekommer så å si ikke. Skal det bygges slike konstruksjoner, kan de med fordel bygges som inntrukne nisjer og ikke henges utenpå bygningskroppen. Det er imidlertid viktig at veggens flatekarakter bevares.

Unntaksvis kan det bygges til en skut på én side, men ikke mot sjøen.

Takvinkelen kan variere, men bør ikke overstige 45 grader. Flate tak bør i enkelte tilfeller kunne tillates, men først etter at det er dokumentert at kvaliteten i den angjeldende bygningsgruppen ikke forringes av den avvikende takformen.

Den nye bygningen på Husøy (til venstre) er et forsøk på en nytolking av den tradisjonelle byggemåten. Det er all grunn til å oppfordre til slike forsøk. Når resultatet imidlertid ikke er helt vellykket, skyldes det i hovedsak den inntrukne verandaen, i hele husets bredde, som gjør hovedformen utydelig og reduserer fasadens flatevirkning.

5.2 Materialer og farger

De aller fleste husene er malt røde, men også oker og hvitt/grått forekommer.

Fargen er viktig for byggets karakter, og den begrensete fargepaletten er et viktig karaktertrekk ved alle gruppene. Det karakteristiske er i dette tilfellet en kvalitet, og der bør man være forsiktig med å introdusere andre farger enn de som allerede er brukt på stedet. Ubehandlet og naturlig grånende tre, og naturfarget sink, vil likevel trolig passe godt inn.

Dersom det ønskes brukt andre farger enn de som allerede er representert i en gruppe, må det utarbeides en fargeplan som viser tiltaket i sammenheng med eksisterende bygninger.

Rødt er ikke simpelthen bare rødt.

Denne montasjen illustrerer hvor viktig fargen er for å bevare en grad av homogenitet i en bygningsgruppe; langt viktigere enn størrelse og proporsjoner. Grønt og blått er uansett vanskelige farger i dette naturmiljøet.

Samme materialer, i tillegg til papp og matt takstein, kan benyttes på taket. Gress som taktekking, derimot, er fremmed i bebyggelsen langs sjøkanten.

Kledningen er for det meste av tre, i ulike paneltyper, eller plater av bølgeblikk. Låvepanel, der panelet ligger tett inntil hverandre, er mest brukt, men det finnes også innslag av de fleste andre typer panel, og det er ingen grunn til å begrense seg til én eller noen få typer panel. Kledningen bør imidlertid ha et tydelig vertikalt utrykk, slik stående panel og bølgeblikk har, for å understreke det vertikale preget i bebyggelsen. Samtidig gir lys-og skyggespillet i profilene liv til veggflatene.

Både panel og bølgeblikk er lette materialer som indikerer en underliggende lett skjelettkonstruksjon.

Både panel og plater er lette materialer som indikerer en underliggende lett skjelettkonstruksjon. Hus langs sjøen bør ikke oppføres av mur eller støpes.

Samme materialer, i tillegg til papp og matt takstein, kan benyttes på taket. Gress som taktekking, derimot, er fremmed i bebyggelsen langs sjøkanten.

Illustrasjonen under er hentet fra boka "Gamle trehus", Universitetsforlaget AS, 1994.

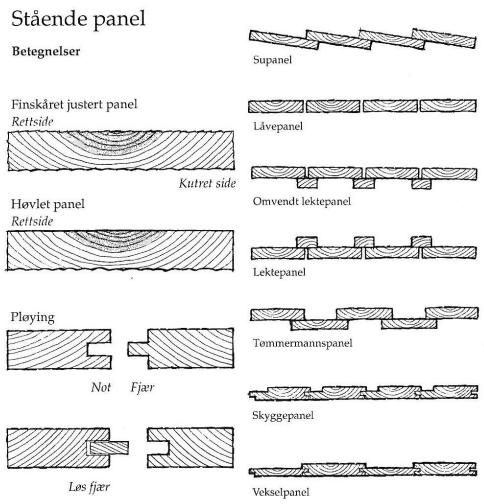

5.4 Hus og kaier

Tradisjonelt har kaier eller brygger vært bygd separat for det enkelte hus. Dette understreker det vertikale preget i bebyggelsen, og det skaper samtidig variasjon i fronten mot sjøen. Ved nybygg, ombygging og ny bruk av eksisterende bygninger, kan det være fristende å bygge sammenhengende kaier for flere hus. I slike tilfeller bør dybden på kaiene varieres slik at det blir sprang i kaifronten. Landganger og trapper osv vi bidra ytterligere til variasjonen og det formale spillet mellom hus og kaier.

Mest mulig av kaiarealet bør gjøres tilgjengelig for allmennheten.

Nær sagt alle tenkelige og tilgjengelig materialer er brukt i understøttelser for kaier og hus. De aller fleste konstruksjonene er åpne med beskjedne, punktvise fotavtrykk som gjør det mulig å se sjøens møte med land.

Det er liten grunn til å begrense kreativiteten og oppfinnsomheten i valg av materialer. Men murte, eller støpte bryggekar er unntaket og bør forbeholdes større anlegg, der det er naturlig med et inntrykk av soliditet.

Det bør ikke bygges kaier på alle tre ”sjøsider”, kaiene bør ha begrenset dybde ut fra husveggen, og de bør ikke henge sammen med plattinger på land.

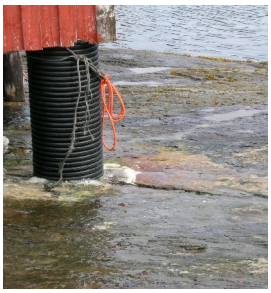

5.6 Hus, kai og rekkverk

Flere sjøhus har rekkverk på sidene av kaiene, men sjelden i fronten.

I senere tid er det bygd rekkverk også i fronten, og disse kamuflerer husets hovedform.

Ombygging av naust og sjøbuer til rorbuer eller fritidsboliger fører til endringer i de eldre bygningstypene. Kaiene omgjøres fra driftsarealer, til plattinger og verandaer. Det er ingen grunn til å hindre denne endringen i bruken av kaiene, men den bør skje på en måte som ivaretar de karakteristiske trekkene ved bebyggelsen.

Det aller viktigste for å bevare stedets og bebyggelsens preg, er at bygningenes hovedform, det enkle volumet, er tydelig og lett oppfattelig. Det er derfor uheldig når det bygges rekkverk som dekker hele bygningsgavlen, og i noen tilfeller også et areal på begge sider av bygningen. I ett tilfelle er det også bygd et sammenhengende rekkverk foran fire rorbuer.

For å løse problemet med sikkerhet, kan det bygges en lavere platting/kai som utstyres med det nødvendige rekkverket.

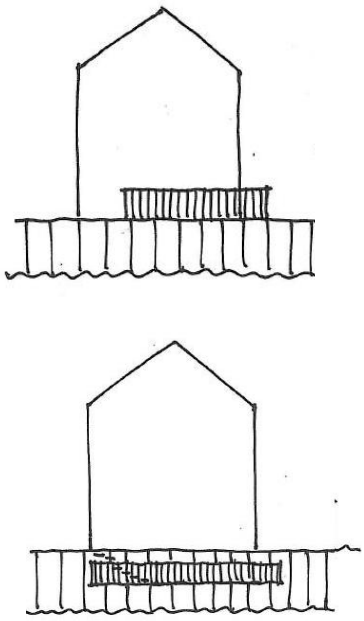

Rekkverk på en senket platting er uproblematisk. Likeledes kan det aksepteres rekkverk foran en mindre del av fasaden.

5.7 Dører og vinduer

Langveggene har sparsomt med vinduer, men i mange tilfeller ligger inngangsdøren her. I gavlen er det mer vanlig med vinduer, men noen brygger har ikke vindu i det hele tatt, de får kun lysinnslipp gjennom en åpen naustdør.

Det finnes ingen lovmessighet eller noe mønster i måten vinduer og dører er plassert på, og det er heller ingen typer eller størrelser av vinduer som er vanligere enn andre. Dører er både brede porter og smale gangdører, malt hvite eller i veggfargen.

Vinduene er plassert symmetrisk eller vilkårlig på fasadene. Ulike størrelser og plasseringer av vinduer, dører og porter har liten betydning for oppfatningen av bygningskroppene, igjen på grunn av den enkle og regelmessige formen, og antagelig også på grunn av de kraftige fargene som tegner volumene skarpt mot himmelen.

Ombygging av eksisterende og bygging av nye hus fører ofte til behov for andre vindustyper og formater enn det som har vært vanlig. Bebyggelsen – de enkle hovedformene – har stor toleranse overfor endringer i fasadene, og nye hus kan formes med relativt avvikende gavlfasader. Det spiller liten rolle om hus som står ved siden av hverandre har svært forskjellige formater og størrelser på vinduene, snarere bekrefter det tradisjonen.

Når hovedformen videreführer mønstret med en enkel hovedform og et tradisjonelt saltak, kan det aksepteres at hele gavlen bygges i glass. Bygningsrekkens særpreg er likevel intakt.

5.8 Detaljer og utstyr

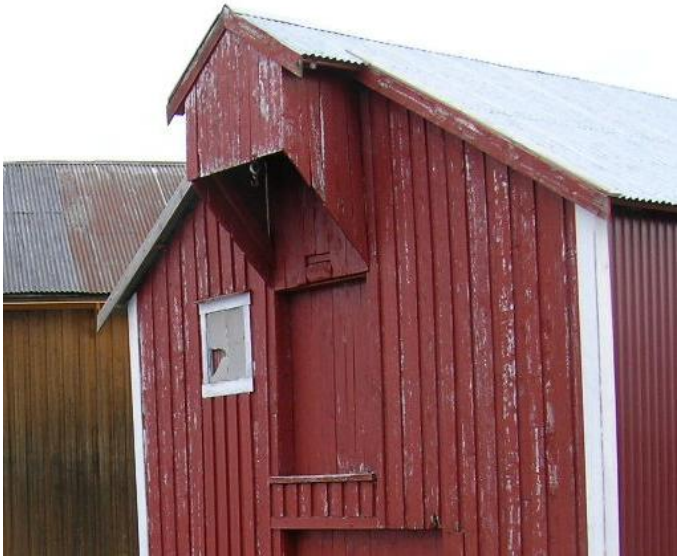

Husene har svært knappe detaljer; takutstikkene er snaue, sammenføyningene av vegger og tak er enkle, vindusomrammingene er beskjedne. Dette gir husene et helt spesielt uttrykk. Vegger og tak danner nesten en sammenhengende flate og tegner husene som klare figurer mot landskapet.

Noen ombygde og nye hus bryter dette hevdvunne prinsippet – de har vesentlig lenger takutstikk og har også andre detaljer som virker fremmede.

Selv om det nesten helt mangler bearbeidete detaljer, finner vi variasjoner også i enkelheten. Og igjen peker det mot det grunnleggende karaktertrekket ved bebyggelsen på Vega; det er skapt stor variasjon med et lite register av virkemidler.

Det aller viktigste synes å være å beholde husenes enkle hovedform – figurkvaliteten. Når denne er bevart intakt, eller når nye hus er bygd med en slik enkel hovedform, kan det lettere aksepteres avvikende detaljer eller introduseres nye formale elementer

Dette huset har fått altfor stort takutstikk, for kraftige vindskier og for bred omramming rundt vinduene. De utstikkende mønsåsene og taket over døra bidrar ytterligere til å gjøre huset til et fremmedelement på stedet..

6. NOEN ENKLE KJØREREGLER

Hus i landskapet og i gruppen

- Fortetting bør skje innenfor de gruppene som er definert, ikke mellom gruppene.
- Bygningene bør respektere det som er hovedmønstret; med relativt små og atskilte volumer som er plassert i terrenget slik at kontakten mellom sjøen og land opprettholdes.
- Rommene mellom husene bør ha varierende bredde, og den naturlige vegetasjonen bør i størst mulig utstrekning bevares i mellomrommene.
- Grunn som det ikke blir bygd på bør ikke opparbeides, bortsett fra det som er nødvendig for å sikre atkomst til bygningene. Plattinger/terrasser bør bygges ut mot sjøen.
- Husene bør ikke ligge på rett linje, verken mot land eller mot sjøen.
- Hus i sjøkanten bør fortrinnsvis ha gavlen vendt ut mot sjøen.
- Variasjon innenfor bygningsgruppene er et overordnet mål. Bebyggelsens homogenitet skapes gjennom variasjonen i utformingen av de enkelte husene.
- Dersom man vil ha sammenhengende kaier foran flere hus, bør dybden på kaiene varieres slik at det blir sprang i kaifronten.

Det enkelte hus

- Viktigere enn å etterstrebe likhet, er det å skape variasjonen over de kjente temaene som er introdusert på stedet. Det er likevel mulig å oppnå visuelle kvaliteter og estetisk kvalitet i det helhetlige bygningsmiljøet.
- Nye bygninger bør ha en rektangulær grunnplan og en enkel, lettoppfattelig hovedform. Bygningsvolumet bør være synlig og lesbart.
- Det bør utvises varsomhet med å lage sprang i fasadelivet. Inntrukne balkonger er likevel å foretrekke framfor utenpåhengte, men de må dimensjoneres slik at veggens flatekarakter blir bevart.
- Takvinkelen bør ikke overstige 45 grader, men ellers kan alle takvinkler aksepteres. Det kan også bygges hus med flate tak, men det må godtgjøres at bygningen ikke vil forrykke den interne rytmen i bygningsgruppen. Det kan gjøres ved bruk av fasadeoppriss eller fotomontasje.
- Det bør ikke bygges arker eller andre former for oppbygg på taket.
- Jo enklere og mer regelmessig hovedformen er, jo lettere er det å akseptere avvik ved detaljeringen, innsetting av nye typer vinduer eller dører osv.

- Sammenhengende rekkverk forbi ett eller flere hus, bør unngås. Alternativt kan det bygges et lengre rekkverk på en platting som ligger lavere enn kaia. Det som er avgjørende, er at man kan se at huset ”lander på” kaia.
- Nye hus bør oppføres med treverk eller bølgeblikk som fasadematerialе. Ingen nye hus langs sjøkanten bør støpes eller oppføres i mur. Det bør oppmuntres til gjenbruk av tidligere brukte bygningsmaterialer fra stedet.
- Rødt bør være den mest framtredende fargen, supplert med oker og grått/hvitt. Dersom det ønskes brukt andre farger, skal det leveres en fargeplan som viser hvordan den nye fargen passer inn i den aktuelle bygningsgruppen.